

Els detectors de mentides cada vegada són més sofisticats

Detectar mentides i psicòpates

Malgrat la mala imatge que els detectors de mentides tenen entre els estaments policials a Europa, als EUA són un mètode d'investigació que evoluciona cada vegada més i que es fa com més va més imprescindible de cara a esbrinar casos de psicopatologia.

Després de dominar clamorosament, des de la seva cadira d'acusada, tots els policies que la interroguen, amb un vestit blanc arrapadíssim, sabates altes, res —absolutament res— a sota i uns creuaments de cames en progressió memorable vers l'eclosió de l'entreuix, la Sra. Tate de *Instint bàsic* ha de passar per una sessió de preguntes al detector de mentides, que supera també sense cap problema.

Més tard, en una conversa més íntima amb l'emfebrat detectiu que interpreta el Sr. Douglas, tenen ocasió de comentar que això d'enganyar el detector de mentides, és una habilitat prou ben senzilla d'aprendre.

TECNOLOGIA PSICOBIO LòGICA

Durant la seqüència dels enregistraments poligràfics, es pot veure la Sra. Tate molt més circumspecta i amb electrodes col·locats als braços. En una cambra adjacent, des de la qual els investigadors controlen tota l'operació, hi ha una gran consola amb pantalles i instruments que vomiten mesures, al mateix temps que graven la veu i les postures de la sospitosa mentre s'escola l'interrogatori.

Tot un gran desplegament tecnològic aparentment per a res: una joveneta descarada, escriptora de novel·les de sang i fetge per al consum d'obsessos i devoradora de mascles apetitosos, pot saltar-se-la olímpicament a la primera. Sense trontollar en cap moment.

Al *Silenci dels anyells*, també hi ha escenes amb sofisticades càmeres d'observació i un bon desplegament de mitjans per a estudiar les reaccions dels psicòpates perillosos. De fet, la

Michael Douglas.

protagonista és una psicòloga entrenada per un famós investigador, en un centre del F.B.I. dedicat a la investigació sobre conducta violenta i criminal. I a *Instint bàsic*, la co-protagonista és així mateix una professional de la psicologia, amb un bon bagatge personal (en tots els aspectes)

quant a metodologia criminal i forense.

En totes dues pel·lícules es fa una gran exhibició de la complexitat tecnològica que han assolit els mètodes d'estudi dels trastornats perillosos. Però també en totes dues, l'aparatositat de la tecnologia psicològica i judicial únicament serveix per a proveir un escenari. Un bon decorat. L'aïllament, la seriositat acadèmica dels edificis, la instrumentació omnipresent i la rigorosa dedicació dels tècnics, no poden fer res per a discernir les motivacions, les intencions i les estratègies dels psicòpates. Al final únicament compten les velles intuïcions i la tenaç tossuderia dels bons pediguers.

El missatge sempre és el mateix: tota la tecnologia psicobiològica per a l'estudi de la conducta criminal és ineficaç. Des dels detectors de mentides, fins les anàlisis dels perfils neurohormonals o els estudis sobre rendiments en algunes funcions cognitives. Tecnologia inacurada i plenament descartable.

El gran misteri llavors és: ¿per què la continuen usant? I no solament això: ¿per què creix el personal que s'hi dedica i se sofisticuen progressivament els mètodes, tal com mostren els arguments de les pel·lícules?

ESCENOGRAFIA NORD-AMERICANA

La resposta fàcil i tradicional al dilema és que als americans els agrada molt això de l'aparatositat tecnològica. Que xalen i se senten molt segurs tot usant aparells i és per això que hi aboquen diners, encara que no serveixin per a res. Conjuren d'aquesta manera, els dimonis d'una societat que crea violèn-

El silenci dels anyells.

ARXIU

cia pels descosits. Pretenen enviar la violència —o almenys una part substancial d'ella— al camp més assèptic i objectivable de la biologia dels caràcters, de les diferències primàries de personalitat. Així descarreguen culpa social.

A més a més, cal tenir present també que el recurs a la tecnologia ven molt bé en la cinematografia actual. A l'*Instint bàsic*, des de la pantalla de qualsevol terminal de sobretaula, els policies poden obtenir tota mena d'informació emmagatzemada sobre els individus. Creuar dades sobre els carnets de conduir, els vehicles i els domicilis, és literalment instantani. I els polis diligents s'ho passen bé fent hores extres davant les pantalles, perquè en treuen indicis impagables.

Aquesta mena d'explicacions reconfortants són molt habituals entre nosaltres. Ens quedem molt satisfets en comprovar que no cometem els mateixos errors que els ianquis i que sabem contenir la temptació de l'autoengany, pel que fa als autèntics orígens de la criminalitat. Fins i tot en l'esfera acadèmica domina el mateix plantejament: als futurs psicòlegs i advocats celtibèrics se'ls ensenya que tota aquella tecnologia és inservible. Estrictament inútil. Coses dels americans i de la indústria cinematogràfica.

ELS DETECTORS FUNCIONEN

Resulta però, que el discurs que conté més arrogància ignorant és justament aquest darrer. Perquè convé dir-ho d'una manera clara i rotunda: els detectors de mentides i d'altres tècniques psicobiològiques per a l'estudi de la conducta criminal funcionen. Rutllen. Si s'apliquen i progressa la seva utilització és, primàriament, perquè són útils.

No tenen encara una sensibilitat fenomenal ni una precisió acuradíssima. És cert que no la tenen. Però han aconseguit una validesa notable i progressiva i s'han convertit, per això mateix, en instruments complementaris ben apreciats en la feina policial i judicial. Perquè també proporcionen sovint indicis impagables.

La societat nord-americana té tradició de controlar la despesa pública molt millor que no pas nosaltres i els dispendis balders no són ben tolerats. Si tot fos pura tramoia ja s'hauria acabat. I en canvi la tendència a utilitzar aquella mena d'instruments no fa sinó créixer. Fins i tot en Woody Allen, amb motiu del sorollós plet que manté amb la Sra. Farrow, ha hagut de passar pel detector de mentides, durant la investigació sobre possibles abusos deshonestos

d'una menor que era filla adoptiva de la parella. La presència d'aquestes tecnologies és, per tant, absolutament quotidiana i normal.

En alguns llocs, la rutina, la metodologia poc rigorosa i antiquada i la poca competència professional dels funcionaris que s'encarreguen de fer-les servir, fa que els resultats siguin migrats o fins i tot risibles. I segurament és per això que en les pel·lícules, les tècniques de psicologia criminal sempre tenen un paper perdedor, malgrat l'augment continu del seu protagonisme. Però en mans de gent competent i amb metodologia correcta i avançada, la potència que poden arribar a tenir és sorprenent. Ignorar-ho és simplement, amagar el cap sota l'ala del prejudici.

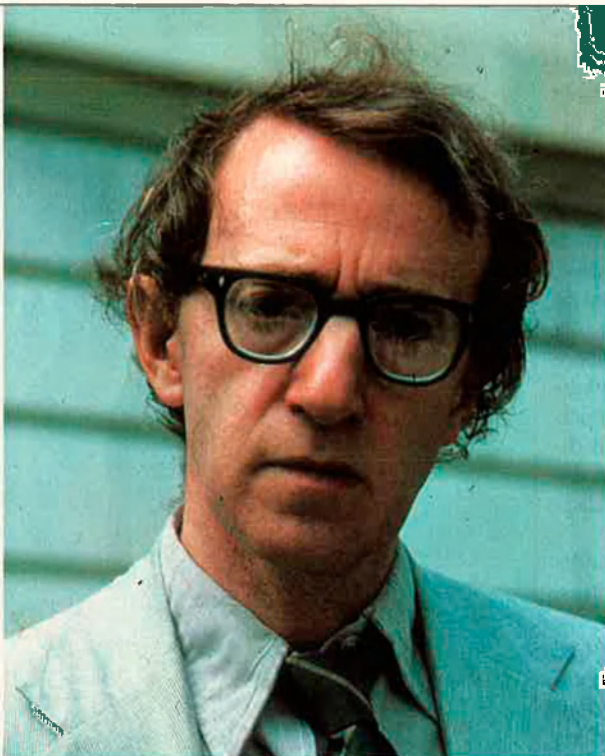
FONAMENTS DE LA DETECCIÓ DE MENTIDES

Els detectors primitus es basaven únicament en l'estudi de les variacions de la resposta electoralment.

El principi explicatiu del que s'anomenà inicialment "reflex psicogalvànic", és molt senzill: quan hi ha reaccions emotives, de sorpresa o de vergonya, hi ha canvis d'activitat elèctrica en les glàndules sudorípares de la pell. Canvis que es desapareixen encara que la reacció es vulgui ocultar externament.

És un sistema, per tant, per a detectar una reacció similar a l'envermelliment de la cara, en gent que no envermelleix. En persones que poden aparentar fredor. Un mecanisme, en definitiva, per a descobrir oscil·lacions internes, fisiològiques, en gent entestada o entrenada a demostrar calma externa. I el nucli de la mesura és el grau de concordància o de consistència entre les respostes verbals a l'interrogatori i les respostes internes.

Els problemes d'aquest sistema diagnòstic són els mateixos que els de qualsevol altre: l'existència de falsos positius i de falsos negatius. Això és, de gent que segons les mesures menteix, quan en realitat no ho fa, o a la inversa, mentiders implacables que passen inadvertits. I un problema afegit encara més gruixut: malgrat haver detectat mentides reals, aquestes poden o no tenir relació amb la culpabilitat o la complicitat. D'ací ve la decisió de no considerar els resultats d'aquestes recerques com a proves judicials, llevat dels casos en què totes les parts hi estiguin d'acord.

Woody Allen.

ARXIU

pressions oculars i facials, així com les inflexions vocals, al mateix temps que ho comparem amb el contingut verbal que ens arriba. Sabem que les possibilitats d'equipar-nos són enormes, justament perquè les habilitats d'alguna gent per a la simulació eficaç, poden ser formidables. Però tanmateix perseverem en la recerca tot confiant en la falla del mentider, malgrat que la dita ("s'atrapa abans el mentider que al coix") l'erra, perquè hauria de dir "el mentider sapastre". El virtuós és molt més difícil d'enxampar.

L'ús d'anàlisis objectives i detallades dels microgestos facials i oculars, com també de la tonalitat i les inflexions vocals, com a complement als registres poligràfics en la detecció de mentides, és un camp que encetà primordialment Paul Eckman, professor de Psicologia a la Universitat de Califòrnia, a San Francisco. Partí dels seus estudis comparatius sobre expressions facials i corporals en diverses cultures i sobre les relacions entre

lenguatge corporal i llenguatge verbal en l'expressió de les emocions, per acabar aplicant mètodes semblants a l'estudi de l'engany deliberat. A l'anàlisi de la mentida. L'expansió d'aquest camp de recerca ha estat més que notable i ha produït resultats interessantíssims.

APLICACIONS DE LA DETECCIÓ DE MENTIDES

A hores d'ara, per als sistemes moderns de detecció de mentides ja s'endevinen aplicacions, que van força més enllà de la psicologia forense. El diagnòstic mèdic i psiquiàtric n'és una immediata, perquè les companyies d'assegurances hi estan naturalment interessades. En el món empresarial, la selecció de personal com també algunes tècniques comercials de negociació i de vendes ja en fan ús, tot i que la recerca en aquesta àrea és insuficient i massa temptativa. La qual cosa no impideix que als EUA, l'aplicació de proves poligràfiques en la selecció de personal superi, de llarg, les que es fan en les investigacions criminals.

Els assessors i consellers dels polítics hauran d'incorporar ràpidament tota la tecnologia per a la detecció de veracitat, i fer-la servir per a preparar millor les lluites electorals, els debats i les sessions negociadores. I evidentment, hi ha les aplica-

La constatació immediata d'aquells problemes, però, en comptes de frenar l'ús dels detectors duqué al refinament i al progrés tecnològic. No és gens estrany, ja que per a les indagacions policíiques, la simple presumpció de mentida o els casos de flagrant inconsistència entre els indicis inculpatòris i la calma absoluta interna i externa durant els interrogatoris, són sempre interessants perquè poden conduir a l'exploració de vetes noves o a l'aparició de claus insospitades.

PROGRESSOS TÈCNICS

El refinament en la detecció de mentides vingué per diverses bandes: s'afegí, en primer lloc, a la resposta electrodermal el registre d'altres paràmetres fisiològics, que també són informatius sobre les reaccions emotives; s'imposaren, a més a més, les anàlisis acurades de les característiques topogràfiques de les respostes i l'establiment de procediments d'interrogatori amb preguntes-control; i es complementà, finalment, tot això, amb l'estudi de les expressions facials i postulars, així com de les modulacions de la veu, a partir de les gravacions i els video-films dels interrogatoris.

De fet, tots ens hi hem de dedicar sovint a la feina de detectar mentides. Per a fer-ho, ens hem de refiar d'allò que tenim a l'abast en els nostres interlocutors: les ex-

cions tradicionals al món de l'espionatge. Als EUA o a la Gran Bretanya no hi ha manera d'entrar a treballar per a les agències d'intel·ligència, o per a qualsevol departament relacionat amb la seguretat, sense passar per les sessions corresponents de detecció de mentides.

Recordareu que a *La noia del tambor* d'en Le Carré, els agents israelians i els palestins en feien un ús ben refinat, de les tecnologies conductuals suaus, al servei de manipulació i conversió ideològica. I cal dir que en el camp de les mesures psicofisiològiques aplicables a la detecció de mentides, alguns equips jueus i àrabs han produït resultats punters.

Però els casos més vistosos i interessants en psicologia forense continuen sent els psicòpates perillosos. Les rares caracteropaties que desemboquen de vegades en rituals homicides inversemblants o en massacres horribles. Són els casos que, per la seva estridència i anormalitat, reben més atenció en les cròniques criminals i en la cinematografia.

ELS PSICÒPATES PERILLOSOS

Una bona part d'aquests individus —no tots, perquè n'hi ha diverses varietats— es distingeixen per ser uns mentiders sensorials. La seva capacitat per a passar sense cap senyal de tremolor emotiva per interrogatoris sistemàtics o per la reconstrucció detallada de circumstàncies espantoses, és inaudita. Poden suportar la presentació de múltiples indicis inculporis, tot aferrant-se a una història fabricada i sense incórrer en contradiccions internes. Aquests són justament, els casos que representen un repte més notable per a les tecnologies dedicades a la detecció de veracitat.

Quan se'ls ha pogut estudiar, les dades suggereixen que es tracta de gent que funciona amb una fisiologia emotiva molt peculiar. A banda de tenir el disparament agressiu sempre molt proper del llinar i una tendència notable a actuar per impulsos o mitjançant planificació focal a curt/mig terme sembla com si els sistemes neurohormonals ordinaris que s'encarreguen de mediar les respostes de por en el cervell, no els rutlessin.

Descomptant els descuits, l'element que més sovint traeix els mentiders normals i fins i tot els experts, és la por de ser enxampats o la possibilitat de generar sospites. De perdre credibilitat, en definitiva. Aquella mena d'individus, però, no en gasta gairebé gens de por o de vergonya i poden, per tant, construir les històries més

inversemblants, per a vendre-les amb absoluta tranquil·litat. És per això que sovint superen les proves de detecció de mentides sense cap mena de problema.

No obstant, l'estudi detallat de diverses respostes fisiològiques ha desvetllat l'existència de patrons o perfils d'activitat molt peculiars topogràficament, que sembla que els distingeixen. L'anàlisi de les modulacions vocals també ha afegit evidència sobre ritmes i tonalitats distintives. I finalment, l'estudi de les estratègies que segueixen per a resoldre tasques cognitives on hi ha cruïlles conflictives, ha revelat també senyals indicatives d'un fun-

N'hi ha d'altres que s'arrapen voraçment als esglaons del poder, per tal de muntar operacions de corruptela de gran volada, sense parar gaire esment al ventall de procediments usats, que pot anar des de l'abús d'influència fins l'extorsió o el xantatge de guant blanc o no tan blanc. I aquests són solament exemples per a iniciar la tipologia, perquè engalipadors, tramposos i ensarronadors n'hi ha una gamma amplíssima en tots els camps de la indústria i de la mandra humana. Augmentar la potència discriminativa de les tècniques detectores de veracitat, per a aplicar-les a totes les variants, no vindria

Mia Farrow.

ARXIU

cionament especial en determinades àrees cerebrals. Ha començat, per tant, la feina d'acumular dades que poden dur en el futur, a la identificació dels individus d'alt risc.

D'ALTRES MENTIDERS PERILLOSOS

Però de mentiders consumats i perillosos n'hi ha de moltes classes. Alguns treballen amb estratègies absolutament benignes, sense traspasar mai els límits de l'actuació coercitiva, agressiva o violenta, per tal de fer arribar a bon port estafes força enginyoses. De vegades, hi ha estafes monumentals que aconsegueixen fins i tot l'aplaudiment universal, quan el procediment ha estat elegant i les víctimes no inspiren llàstima.

tampoc gens malament.

En qualsevol cas, la detecció objectiva de mentides ja fa temps que camina amb fermesa progressiva i aviat serà necessari delimitar-ne l'ús apropiat i els límits acceptables. Perquè la mentida, la secreció sistemàtica i inescapable de mentides, continua sent indispensable. És un dels punts essencials de la convivència amable i una eina de comunicació humana en evolució constant i profitosa. Caldrà reservar, per tant, les indagacions que fan servir mètodes psicobiològics que poden vulnerar abruptament la intimitat personal, per aquelles ensarronades que siguin flagrantment lesives per a determinats individus o per a la societat en conjunt. Això, però, ja és matèria de discussió i plasmació legal.

Adolf Tobeña